

BİLİMSEL İLETİŞİM VE BİLGİ YÖNETİMİ HAKKINDA

Hasan Işın DENER*

Önsöz

Program gecikmesinden dolayı bana kalan vakit az... Bu nedenle, sıramı beklerken, anlatmak istediklerimi eledim ve kalanı, ÜNAK 2006 kongresinin konu adına uygun olarak iki parçaya ayırdım. Önce “bilimsel iletişim” ve sonra “bilgi yönetimi” konularına ufak girişler yapacağım. Pek az değinebildiğim yerleri de, kongre kitabında, (birkaç cümleden fazla olmamak üzere) genişletebilirim. Ayrıca, kongre kitabına girecek metinde alt başlıklar kullanıp, onlara dikkat edildiği takdirde şu kısa anlatımı daha etkin hâle getirecek bir düzenleme de meydana getirmeyi düşünüyorum.

BİLİMSEL İLETİŞİM

Nasıl bir İletişim?

Önce, bilimsel iletişim nedir, nicedir, ortaya koyalım! Bilimsel iletişim, belirli bazı özellikleri bulunan bir iletişim türüdür. Her bilimsel alanın, kendi konusuna bağlı, öteki bilimsel alanlardan biraz da olsa ayrıldığı özel bir kültürü vardır. İşte belli bir alandaki bilimsel iletişim, o kültüre ait dilsel ifadeleri içerir; yani o bilimsel alana özgü yerleşikleşmiş anlatım biçimlerini ve jargonu içerir. Böylece anlatım, yeterince kapsamlı ve ayrıca bilimsel alan ilgili kişilerinin tümü tarafından “aynı şekilde” anlaşılabilmeye müsait bir iletişim oluşturur. Tabii bu arada bazı genel kuralların da çiğnenmemiş olması kaydıyla... Örneğin, bilimsel etik kurallarını, (tartışma etiği kuralları da dahil olmak üzere) aşmayarak; öte yandan bilimsel çıkarsamaların temelindeki yöntembilim yaklaşımlarını belirtmeden, sadece sonuçları ortaya koymak gibi bir yetersizlikle yetinmemiş olarak... Tabii ki, bu tür kurallara uyum da, bilimsel iletişimin ‘olmazsa olmaz’larındandır.

Bilimsel Bilginin Ediniminde Oluşan Birkaç Ekonomik Sonuçlu Sorun

Bilimsel iletişimin gelişme eğilimlerini şöyle bir gözden geçirirsek, bu kavramla anlaşılması gerekenin ne olduğunu daha kolay algılayabiliriz.

* Prof.Dr. Çankaya Üniversitesi İ.İ.B.F. 06530 Yüzüncüyıl-Balgat- Ankara
(dener@cankaya.edu.tr)

Bilgi kullanımında, bilimsel yayın rekabetinden, kullanıcının bazı “kötü huylarına” kadar pek çok nedensellik, doğrudan veya dolaylı olarak bilgiyi pahalılaştırmaktadır Burada kullanıcının “kötü huyu” diyerek neyi kasdettiğini de hemen açıklayayım. Hiç önarama için giden zamanı düşünmeksizin, mevcut bilgiyi okudukça geri kalan bilgilerin isteminde daha seçici olunabileceği gerçeğini aklına getirmeden, (sadece bilginin adresi saptanınca onu elektronik yolla çabucak elde etmek mümkün olduğundan) okumaksızın ihtiyaç duyduğunu zannettiği bütün bilgiyi elinde bulundurma tutkusu gibi birtakım davranışsal yansımaların huy edinilmesi!

Öte yandan, iyi bilinen bir gerçek, bilgi miktarının zaman içerisinde pozitif üslü bir üstel fonksiyonun artış hızıyla çoğaldığıdır. O halde, bilgi kullanıcısına nasıl etkin hizmet edilebilecek de o, eriştiği kendisine yararlı veya yararsız bütün bilgilerin denizinde boğulmayacak?

Bilgi edinimi ile ilgili gerçeklere bir bakalım! Teknolojik gelişmenin verdiği hız, bilgiyi edinme zamanını bir hayli kısaltmıştır. Bu hep hedeflenmişti, ama sözkonusu hedefe tam ulaşıyor gibi görünürken, bilgi edinim zamanına ilişkin olumlu tablo, yavaş yavaş tehdit altına girmiştir. Nasıl? Bilgi talebi öylesine patlamıştır ki, bilgi sağlayıcı elektronik sistemlerde bilgi akımının yavaşlamasına ve hatta durmasına sebep olan –aynen trafik tıkanmalarına benzeyen- haller oluşmuştur. Ve bilgi edinim ortalama süresi yine uzamaya başlamıştır.

O halde, bilginin seçimi açısından, arz edicilerle talep ediciler arasında sıkı bir işbirliği gerektiği ortadadır. Gerçi bu tür işbirliklerinin yapılageldiği izlenmektedir, ancak yetersiz derecede...

Bilimsel İletişimde Arz Edicinin Rol Dağılımı

Bilimsel iletişimde arz edicinin “rol dağılımı”, “talep edici” rolünün sahibi olan okur veya kullanıcı açısından bakıldığında, şöyledir: Yaratıcı kişi, yazardır. Yayıncı, (ülkelerdeki iktisadi rejim gereklerine ilişkin yasal düzenlemelere bağlı olarak) az veya çok “ticari” ya da “ticari olmayan” şeklinde ayrımlanabilir. Bilgi-belge uzmanı, en genel anlamıyla kütüphaneci, “kolaylaştırıcı” rolünü üstlenmiştir. Bilgi üreten kurumlara gelince onlar, diyelim ki “akademik” ve “diğer” olarak düşünüldüklerinde, sahip oldukları özerklik derecelerine dayanan farklılıklar ölçüsünde, değişik rolleri temsil ediyormuşcasına birbirlerinden soyutlanabilirler.

Özellikle gelecekteki bilimsel iletişim sorunlarının üstesinden gelebilmek bakımından, değindiğim rol dağılımının nasıl değiştirilebileceği de düşünülmelidir. Örneğin, kütüphanenin, akademik kurumlarda aynı zamanda “yayıncı” rolüne de sahip kılınmasının bilimsel iletişim sorununun çözümüne (tabii “bilgi yönetimi” perspektifiyle) getirebileceği yararlar gözönüne alınabilir. Konu ciddidir. Dolayısıyla, “daha erken” demeden, bugün örneğin Cornell Üniversitesi Kütüphanesi, böylesine olanakların incelenmesiyle ve uygulanabilirliğinin denenmesiyle uğraşıyor.

Elektronik İletişim Ortamlarına Özgü Ekonomik Yaklaşım

Diğer taraftan, yeni elektronik iletişim ortamlarında bilimsel iletişim yaklaşımları, sorunlara bağlı olarak, şimdiye kadar fazla merak edilmemiş soruların ortaya konulmasına neden olmaktadır. Örneğin verilen hizmetin fiyatlama sorunu, bilimsel iletişimin bir nihai mal gibi mi görüleceğini, yoksa keşiflerin ve gelişimin hızlanması adına bilim adamının ürettiği ürünün zamanında ortaya konulabilmesi için ona adeta hediye edilmiş bir aramal olarak mı algılanacağını sorgulatmaktadır. Bilindiği gibi, serbest erişimi destekleyen Budapeşte İnisyatifi Deklarasyonu, bu soruya bir yanıt verme çabasından başka birşey değildir.

Aynı bağlamda, hem bilgi üreticisi, hem bilgi iletiminde aracılık görevini üstlenmiş olanlar ve hem de bilgi tüketicileri, yani kullanıcılar, iletişim sürecindeki eylemlerinin bir işbirliğine mi, yoksa bir rekabete mi yönelik olduğunu yeniden sorgularlarsa, iyi olur.

İletişim Ağıyla İlgili Kullanıcı Davranışı Üzerine

Bu arada, iletişim ağıyla ilgili kullanıcı davranışından da bir örnek vereyim de, bilgi tüketicisinin çok yönlü kimliği daha iyi anlaşılabilir. İnsanoğlunda mevcut, şimdi hatırlatacağım genel davranış özelliğinin bilgi ağıyla ilgili kullanıcı davranışına nasıl yansımakta olduğunu bir görelim!.

Bazen çarşıya bir şeyler almak için çıkarız, bazen de sadece dükkânları gezip dolaşmanın zevki için... Aynı bağlamda soralım! Gerçekten bilgiyi arıyor muyuz, yoksa “bilgi mi bakıyoruz?” Bunun bilincinde olmamız. İlk bakışta zannedilebileceği kadar önemsiz bir soru değildir bu... Ekonomik gözle bakalım! Dükkân gezerken, belki ayakkabımızın çabuk eskimesine sebep oluruz. Belki yorulur ve başka önemli bir işe lâzım olabilecek vücut dinginliğimizi kaybetmenin maliyetini öder ve aynı zamanda, acilen yapmamız gereken bir diğer işi bitirmiyor olmanın alternatif zaman maliyetini sîneye çekeriz. Ama

buna karşın, bir gizli bilinçlenmeyle, "nerede ne var" ve "göreceli fiyatları nedir"; onu da öğrenmiş oluruz. Böylece edindiğimiz bilgi ise, başka bir zaman çarşıya satınalma amacıyla çıktığımızda, olasıdır ki, doğru ürüne ve doğru satıcıya ulaşmak bakımından bize hizmet edecektir.

Tamamen aynı olgu, bilgiyi edindiğimiz elektronik ağda "amaçsız gezinmekle" "belli birşeyleri aramak" durumları arasında da meydana gelebilir. Ancak bu kez "sadece gezip dolaşma" hevesinin toplam maliyeti, kıyas kabul etmeyecek kadar daha ağırdır. Peki, o halde ağda gezinmeyelim! İyi de, bilim adamının kendi dalında ve hatta interdisipliner alanda, kendi kendisini "güncel tutma ve yetiştirme" anlamındaki dolaylı çabaları, böylece umulmadık bir kısıtlamaya mı kurban olsun?

Eskiden, elektronik bilimsel iletişimin olmadığı devirlerde, kütüphanelerin okuma salonlarında çoğunlukla gençler bulunur, fakat süreli yayın salonlarında yaş kompozisyonu birden değişirdi. Koca koca ihtiyarların dergi karıştırıp büyük bir ciddiyetle not aldıklarını görürdük. Bu kişilerin bir kısmı, oraya sadece dergi takip etmek için gelmiş olan bilim adamlarıydı ve oracıkta, yeni zamanların deyiimiyle "kendilerini geliştiriyorlardı".

Tercihe Göre Yaklaşım Farkılaşması

Bugünkü dünyamızın elektronik ortamlarında benzer çalışmaların prensipte güçleşmemesi gerekir. Çünkü kullanıcının ihtiyaç kompozisyonu aslında değişmedi. Zaten o nedenle, bu konuda olası çözümler denenmekte ve tartışılmaktadır. Örneğin, elektronik ağ, kullanıcıya önce asıl niyetini sorarak bir tercih yaptırıp, o tercihe göre seçilmiş bibliyografik bilginin taranmasını sağlayabilir. Sözgelimi, bir "gezinti" için sadece yayın künyeleri incelemeye açılabilir; o konuda genel bilgi edinmek için daha da kısıtlı bir kaynakça sağlanabilir. Buna karşın, belli bir araştırmaya yönelik amacı tam olarak belirlenmiş bir kullanım için ise, özler, indeks terimleri ve benzerleri gibi ayrıntılı bilgi sunulabilir. Öyle anlaşıyor ki, günümüzde bu kadarcık bir "isteğe bağlı özen gösterme" dahi, bilgi maliyetlerinde, yeri geldiğinde hatırı sayılır bir düşüş sağlayabiliyor.

Böylece, bilimsel iletişimin önemli sayılabilecek öznel sorunlarının nelerden oluşabileceğini örneksemiş oldum. Unutmayalım ki bunlar, sadece ufak birer örnek! Ama bu bağlamda birşeyi gözönünde tutmak gerek... Böylesine sorunların çoğuna geleceğe yönelik tatmin edici çözümler sunabilmek, genelde bilimsel

iletişime özgü uygulama prensiplerinde birtakım değişiklikler yapılmasını da pekâlâ gerektirebilir.

Sorunların Ele Alınışları

Diğer taraftan, böylece bazı yönlerine değindiğimiz bilimsel iletişimin sorunlarını çözme yaklaşımlarında şunu gözden kaçırmayalım! Genel çözüm uğraşları yanında, karşılaşılan sorunların “kimleri ve neleri hedeflediklerine göre” özel çözümlerin de aranması önemlidir.

Neyi kastettiğimi biraz açıklayayım! Aracılarla ilgili sorunlar, yayıncılar, öz çıkartanlar ve indeks düzenleyenler, “web”-tasarımcıları gibi üretici gruplara odaklanmış olan sorunlardır. Kullanıcılarla ilgili sorunlar da, hem müşteri tipine göre, hem de bilgi filtrelemesini yapacak ve sunum paketlemesini sağlayacak olan üreticilere göre değişik şekillerde yapılmışlardır. Örneğin, bir müşteri tipi olan akademisyen için daha çok enformel iletişim imkanlarını genişletmeyi esas tutan sorun çözümleri üzerinde düşünülmelidir. Öte yandan, yine örneğin ihtiyaç duyulacak bilginin filtrelenmesinde, üretici ve tüketici işbirliğinin etkinleştirilme sorununun tam olarak çözümünü sağlamak için ne gerekebilir, biliyor musunuz? “Herkesi bir parça kütüphaneci yapmaya yönelik bir ortak eğitimin, üniversitelerin tüm bölümlerinde programlanması!”. Bu, gelişmiş ülkelerde konuyla uğraşanların akıllarına yatmaya başlayan bir fikirdir.

Herkesi Bir Parça Kütüphaneci Yapmak

Biliyorum, şimdilerde Türkiye bilgi-belge sözünü daha fazla seviyor, ama ben, “kütüphaneci” demeğe alışmışım. Kaldı ki, bu yaklaşıma sempati göstermeye başlayan batılı ülkeler de, ona daha çok “kütüphanecilik” olarak bakıyor.

“Herkesi bir parça kütüphaneci yapmak”, sadece nesnel değil, aynı zamanda öznel sorunların da çözümünde yararlı olur. Böyle düşünölmeye başlandı yavaş yavaş. Örneğin bu çaba, bilimsel iletişim halindeki tarafların kullanacakları ortak dilin gelişmesine katkıda bulunabilir. Dolayısıyla, bilimsel iletişimde bulunan tarafların aynı şeyi aynı şekilde anlama eğilimlerinin artmasına da neden olabilir. Yani iletişimin “anlatılanı anlatanın anlaşılmasını arzuladığına anlama” tekerlemesiyle ifade edilebilen bence en önemli sorununa bir katkı sağlar. Bu arada, tekerlemeyi faydalı bulan, gittikçe daha hızlı söyleyecek!

Gelecekteki Yeni Yapılanmalar Hakkında

Son olarak geleceğin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmiş olan bilimsel iletişimdeki değişimin nasıl gerçekleştiğine ilişkin bir gönderme yapıp, hemen “bilgi yönetimi”ne geçmek istiyorum!

Bilimsel iletişimin yer aldığı iletişim yollarına ilişkin çeşitli sorunlar, bugünkü iletişim koşullarının gereksindirdiği birtakım devinimlerin oluşmasını gerektirmektedir elbette. Şöyle anlatayım! Bugün, enformel ve formel iletişim, yazma ve yazışma, tek, karşılıklı ve çok yönlü konuşma ve (içinde bulunduğumuz toplantı dahil) diğer bilimsel iletişim olanakları, yeni biçimler almaktadır. Örneğin, “telekonferans”, “elektronik dergi” ve eskiden tam eşdeğeri olmayan başkaca yaklaşımlar, iletişim birlikteliklerini yeni içeriklere taşımaktadırlar. Geçişler tabii ki kolay değildir. Aşılması gereken zorluklardan, yapılması gereken önlemlerden örnekler vereyim! Gerekli teknolojiyi seçme ve işlevsel kılma, oluşacak iletişim etkinliğinin ekonomik yararı ve maliyetine ilişkin ön incelemeler yapma, varılan sonuçlara göre uygulama kararlarını alma, uygulayıcıların saptanmasında profesyonellik arama... Böylece kişilerarası iletişim, bilimsel iletişim süreci ve bilimsel ilişki biçimleri arasında yeni yapılanmalara yol açılabilecektir.

BİLGİ YÖNETİMİ

Bilgi Yönetiminin Kapsamı Hakkında

Gelelim bilgi yönetimine... “Bilgi yönetimi” yaklaşımları, kapsamlı örgütlenmelerden araştırmacı grubunun ufaklık yönetim kadrosuna değin ve hatta (araştırmacı bireyin kendi davranışını rasyonalize edebilmesi için) her kullanıcının kendi işlev ve çabasına kadar uzanan çeşitliliktedir.. Bu açıdan yönetim prensiplerinin bilimsel iletişim alanında bilgiyi arz edenler tarafından uygulanması, şöylece açıklanabilir: Birey veya grupla bilgi merkezleri ya da bilgi yönlendirme noktaları arasında, bilgi filtreleme ve bilgiyi bulma eylemlerine ilişkin olarak ve bunun yanında yayıncı, kurum veya kuruluş, kütüphane gibi merkezlerden elektronik olmayan edinim yollarıyla bilgi sağlama işlevlerine yönelik olarak rasyonel davranış stratejilerini uygulama.

Peki, bilgi yönetimi ile neyi yönetiriz de, sonuçta ne olur? Bir kere, yönetim yoluyla bilgi edinmeyi sağlayan araçların işlevlerini düzene koyan tedbirler alınmış olur. Bilgi politikalarında nasıl ve nice olmasının tercih edildiği belirtilen somut “bilgi edinme” ve “bilgi

edindirme” eylemlerinde, “randımanı arttırma” hedeflerini uygulanabilecek hale getirir, bilgi yönetimi...

Bilgi Yönetiminin Kapsamlılığına İlişkin Örnek

Bilgi yönetimi ile hep makro boyutta bilimsel iletişim kararlarına düzen getirilebileceği düşünülür. Halbuki bilgi yönetimi ile ufak fakat önemli ayrıntılar da düzenlenir. Örneğin, bilgi yönetimi yoluyla şimdi söyleyeceğim tasarım düşüncesinin “randımanı arttırıcı” yönde geliştirilebileceğini düşünelim ve bilgi yönetimi eyleminin ne işlere yarayabileceğini bu örnekle biraz daha somutlaştıralım.

Örneğin bilgi politikalarında, bilimsel bilginin “hazmedilme zamanı” türünde bir ölçüt yoktur; fakat bu unsur, gerçek yaşamda çok önemlidir. Bu açıdan, bilgi sunucusu olan elektronik sistemle ilgili olarak “kullanıcı dostu” birtakım yaklaşımlar tasarlanabilir. Diyelim ki sistem, bilgiyi araştırmacının kafasına fırlatır gibi sunacağına, kullanıcının kendisini ve önbilgisini (bu “hazmetme” olgusu bağlamında) bir özdenetimden ve sorgulamadan geçirmesini sağlayan ağ modülleri içermekte olsun. Böylece belki, kullanıcıyı, bilgi aradığı konuya daha ayrıntılı bir şekilde yönlendirmek mümkün olur.. Şüphesiz böyle çözümler, interaktif insan-bilgisayar simülasyonlarının sağlanacağı yakın gelecekte daha tatminkâr olarak elde edilecektir. Ancak her durumda, (yaklaşımın felsefi boyutundan uygulamanın teknik düzenine kadar herşeyin temelinde) değindiğim “randıman arttırma” hedefine yönelik olarak “bilgi yönetimi” öznel yöntemlerinin kullanılmaları yerinde olacaktır.

Bir Öngörü

Eğer durum böyleyse, şu öngörüyü de yapalım! Yoğun bilimsel iletişimin “bilgi yönetimi” yaklaşımı ile yönlendirilip ereklerine ulaştırılması, zaten statik olmayan bilimsel disiplinlerin tanımlarını ve bilimsel değerlendirme kıstaslarının içeriklerini, zamansal olarak daha çabuk birtakım devinimlere, değişikliklere uğratacaktır. Böylelikle yeni alt alanlar doğagelecek ve mevcut bilim kolu kapsamlarının da sık sık yeniden tanımlanmalarına ihtiyaç duyulacaktır.

Anlaşılacağı üzere “bilgi yönetimi” yöntem ve ilkeleri, modern bilgi yayınlama ve yaygınlaştırma teknolojileri ile elektronik çağın bilgi ağlarına sağlayacağı diğer işlevlerin bilgi gönderim ve ediniminde getirecekleri avantajlara ilişkin olarak, -şimdi dikkat!- onların planlı, sürdürülebilir verimlilikte ve rasyonel bir şekilde kullanımını olanaklı kılması nedeniyle bir vazgeçilmezlik taşır.

Seçenekli Bilgi Yönetimi Çözümlerine İlişkin bir Uyarı

Bilgi yönetimi yaklaşımının uygulamalarıyla ilgili olarak, şunu unutmamak gerekir. Bilgi yönetimi sorunlarının çeşitli çözüm önerileri arasında, birbirlerine karşıt olanlardan herbirinin de, yer yer uygulanabilirliği olması çok olağandışı değildir.. Örneğin, her kurum veya düşünce çevresi (ekolü) “kendi kitabını kendi bastırsın” anlamındaki çözüm yanında, “evrensel geçerliği olan bilgi paketleri hazırlansın” çözümü, temel prensipleri yönünden birbirlerine karşıt olabilirler. Ne var ki, karşılaşılan ve sorun yaratan olay bütününün türüne göre, bazen birisinin ve bazen de ötekinin geçerli kılınması daha etkin olabilir. Bilmem, anlatabildim mi? Aynı şekilde bilimsel iletişimde devletin rolü ile ilgili olarak, “maliyetler kısmen karşılansın, bağlayıcı stratejik plan yapılsın, devlet bilgi yönetimine ilişkin rasyonel temel kararları alsın ve aynı zamanda kurum bazında rasyonel karar almayı öğretsin, hatta karar danışmanlığı yapsın” biçimindeki gerekçeler, bizi hangi sonuca vardiıyor? Sorun türüne göre bazen “devletin rolü artsın” ve bazen de “devletin rolü azalsın” düşüncesine... Şimdi biraz daha iyi anlatabildim mi?

Ama, bu çelişkili durumların varlığını da fazla da abartmayalım. Sorun çözümünde ve özellikle “bilgi yönetimi” politikasının oluşturulmasında, alınması önerilen önlemlerin karşıtları pek de alternatif olamazlar.. Örneğin, “bilgi ağı performanslarının sürekli olarak analitik değerlendirmeye tâbi tutulmasında birtakım merkez örgütlerin görevlendirilmesi” önleminin bir tür karşıtı olarak, “bibliyometrik analiz yazılımları dağıtalım, o kadar; ihtiyacına göre her grup veya kurum kendi analitik gözlemini kendisi yapsın” gibi bir düşüncenin uygulama etkinliği yoktur.

Bilgi Yönetimi Açısından “Başarı” Kavramının Saptanması Hakkında

Son olarak “bilgi yönetimi” açısından, “başarı”nın ne anlama geldiğini belirteyim. Bu önemlidir, çünkü örneğin, “bilgi yönetimi” politikası önlemlerinin yerinde ve etkin olup olmadıklarını anlayabilmek için, bilgi yönetimi açısından “başarı” kavramının neye işaret ettiğini bilmek gerekir. Bu bağlamda önce, “bilgi arama” sorunlarının nelerden oluştuğu, hem genelde ve hem de herbir bilimsel iletişim çabasının kendine özgü boyutları kapsamında “idrak edilmelidir”. Ayrıca aynı sorunların, bilgi üreticisi ve tüketicisinin bakış açıları yönünden farklı algılanabileceklerini de gözardı etmemek gerekir.

Bilgiyi İstememe Sorunu

Olası sorunları listelemeye çalışsak, büyük bir çeşitlilikle karşılaşırız. Bir örnek vereyim! Tüketici açısından önemli ve çözülmesi çok zor olan bir sorun yumağı, bilgiyi istememektir. Evet, “bilgiyi istememe” olgusudur. Tabii bu açıdan sorunun odağı, bilgiye gereksinim duyulduğunun bir gerçek olarak ve somut bir nedenden dolayı ortaya çıkmış bulunması, ancak buna karşın bilginin istenmemesidir. İyi anlaşılmadı herhalde... Böyle bir tüketici davranışının temelinde, bireyin okuma alışkanlığının gelişmemiş olmasından, edinilecek bilgiye dönük önyargılı bir güvensizliğe değin birçok sebep yatabilir. Üstelik, kişilik yapısı belli bir değişmezliğe erişmiş ergen kişi bazında, başa çıkması çok zor nedenler bulunabilir bu duruma ilişkin olarak... Bakın! Hepimiz, bu kongrenin izleyicileri olarak böyle sorunları pek yaşamayan bireyler olduğumuzdan, bilginin yaygınlaştırılmasında buna benzer sorunlarla karşılaşılabilirliğini pek de düşünmeyiz. Hele hele aynı ruh hâlinin bilimsel bilginin ediniminde de yaşanabileceği hiç aklımıza gelmez. Ne çok örnek var halbuki... Amerika’daki Çince profesörünün yeni elektronik bilgi erişim sistemlerini “dünyanın geleceği için tehlikeli derecede ruhsuz” bularak, onların sağladığı bilgi edinme olanaklarını reddetmesi bile var.

Bütün bunlar, “bilgiyi istememe” anlamına gelir. Yani bilgiyi başarıyla sunamama, çekici kılamama, onun faydaları yönünde bilgi tüketicisini ikna edememe... Dolayısıyla bir “bilgi yönetimi” başarısızlığıdır. İçsel ve dışsal önlem ve uygulamalarla bilgi yönetimi yaklaşımının bir görevi de, böyle başarısızlıklarla mücadele etmektir.

Elde Edilebilecek Olası Bilgiyi Reddetme Sorunu

İkinci bir başarısızlık örneğiyle anlatımımı bitireyim. Bu çok daha önemli ama... Bu, bilgiyi, “öyle olmaz, böyle sunulmaz, ayrıntısı yetersiz, yanlış izlenimler veriyor, yaklaşım kalitesiz, kişiyi yanılgıya götürüyor, sorumsuz bir anlatım” ve benzerleri gibi nice nedenlerle reddetmek durumudur. Ciddidir.

Bazı istatistik profesörlerinden örnek vereyim!... Şöyle! Önce vurgulayalım ki; bu profesörlerin çoğu, bilgisayarlar daha yeni yeni geliştiklerken bilgisayarda istatistiksel hesaplama programları yazmışlar, yani elektronik bilgi işlemi ve yararlarını iyi biliyorlar. Ama bir de bakmışlar ki, ortalık birçok ticari istatistiksel hesaplama programlarıyla dolmuş. Hatta bunların çoğu meta-paket, yani birden fazla hesaplama tekniğinin uygulanabildiği programları içeren meta-paketler... Örneğin, Türkiye’de şöhret bulmuş olan SPSS’i düşünelim. Bakıyorlar ki bazı istatistik profesörleri, kimse artık bir istatistiksel

teknik için “seçeneklerden hangisi, hangi şartlar altında, hangi koşulların varlığı nedeniyle ve hangi varsayımların doğrulanması halinde kullanılabilir” diye düşünmüyor. Bilim adamının (ihtisasa saygı göstererek) kendi araştırması için danıştığı bir istatistikçi de o zahmete girmiyor; kestirmeden, belli paket programların kullanılmasını sâlık veriyor. Tabii bu sorumsuz yanıtlama sorununun nedeni çok ayrı bir isteksizlikten de kaynaklanabilir, konumuzu tam ilgilendirmedeği için üzerinde durmayalım!

Ancak nihayetinde ne oluyor? SPSS’i herkes kullanabilir ve programa sayısal girdiyi verdiniz mi, sayısal bir sonuç da mutlaka alırsınız. O halde, araştırmacı verisini giriyor, sonucunu alıyor, o sonuca göre yorumunu yapıyor, “oh, ne rahatmış” diye çalışmasını bitiriyor. Bir sonraki çalışmasında, SPSS’le kendi işini tamamen kendi görüyor, sağa sola da sormuyor. Bir araştırmayı anlatan makalede de “kullanılan tekniklerle” ilgili kısımların ne kadar kısa kesilebildiğini biliyorsunuz. Bitti, gitti.

Böyle oluyor işte! O halde, birtakım istatistik profesörleri “ben kendi işime bakarım, gerisi beni ilgilendirmez” demeyen bir sorumluluk hissediyorlarsa, ne yapacaklar bu durumu idrak edince? “İstatistik bilgisinin yanlış veya ‘desteksiz-tasarımsız’, ‘kerameti kendinden menkûl’ bir uygulamasına rahatça yol açtığı için, ‘cehaleti’ arttırıyor” diye SPSS kullanımına karşı içten gelen bir psikolojik gerilim duyacaklar. Bunun da bir bilimsel iletişim başarısızlığına yol açtığı görülmüştür.

İşte böylesine veya başka türlü daha nice ciddi sorunu var bilimsel iletişim tüketicisinin, “bilgi yönetimi” yardımı ile bile başa çıkılamayan...

Sonsöz

Yetersiz olan zamanı da aştık.

Başarılı olacağından emin bulunduğum ÜNAK 06 kongresinin iki ana konusunun derin kapsamlarının nerelere vardığını duyumsatabildiysem ne mutlu... Tabii duyumsamaktan daha iyi olanı anlamaktır. Ama bu kadar kısa sürede neyi anlatabildiğimi bilemiyorum. Bu da bir bilimsel iletişim sorunudur aslında... Zaman ve anlamak, anlamak ve zaman...